

IZLOŽBA »Karneval - kralj Europe« u Etnografskome muzeju u Zagrebu

Isti korijeni europskih karnevala

Marina TENŽERA

Zastrašujuća, groteska maska s ljudskom oblicima, na koju su dodani rogovi, uši i čeljust približava se uz krikove i ples.

Tajanstvenu i čudovišnu prirodu karnevala ugošćuje Zagreb u vidu nevelike, ali vrhunske izložbe »Karneval - kralj Europe - zimske maske plodnosti u europske etnografskom kontekstu« u Etnografskome muzeju.

Rijetko se kad na jednom mjestu pregledno i multimedijски mogu vidjeti u živo rezultati međunarodnih istraživanja kojima je namjera utvrditi zajedničke korijene europskoga karnevala u sklopu zimskih obreda plodnosti, koji se još održavaju u velikom broju seoskih i poslijeseoskih zajednica.

Izložba je u prvome redu projekt Etnografskoga muzeja Trentina u San Michele u Adigeu, koji financira Europska unija u sklopu programa »Kultura 2007.-2009«, a osim zagrebačkoga muzeja partneri u projektu su i Muzej europskih i mediteranskih civilizacija iz Marseillea, Nacionalni etnografski muzej iz Skoplja i Nacionalni etnografski muzej iz Sofije.

Autori izložbe su Giovanni Kezich i Cesare Popšpi,

Izvanredne maske i multimedijски prikazi u oblicima u Bugarskoj, Hrvatskoj i Italiji

s hrvatske strane kustosica izložbe je Zvezdana Antoš, koja potpisuje i odabir fotografija i koncepciju izvanrednoga multimedijskog dijela, dok su za likovni postav zaslužni Studio Tacus Didone i Nikolina Jelavić Mitrović (uvodni i multimedijски dio).

Posebna zanimljivost koja zorno predočava zajedničke korijene karnevala su etnografski filmovi Michelea Trentinija i Vladimira Boceva, koji dočaravaju dramu karnevala u Hrvatskoj, Bugarskoj i Italiji.

»Sveta drama«

Pretpostavka za istraživanje bila je da se zimske poklade europskih naroda, odnosno sam karneval zajedno sa srodnim manifestacijama, koje se održavaju od Svih svetih do početka proljeća, nadahnjuju zajedničkim ceremonijalnim imaginarijem i da imaju sličnu strukturu, često i iste likove, radnje i situacije, kao da žele pokazati »da je u njihovoj osnovi isti drev-

Karneval pršti bojama i detaljima

Zimske poklade europskih naroda nadahnjuju se zajedničkim ceremonijalnim imaginarijem i imaju sličnu strukturu, često i iste likove, radnje i situacije

Stara karnevalska povorka, Italija

Žejanski zvončari, Kastav

Hrvatski zvončar

Kuker, Bugarska

Konj kao dio povorke, Bugarska

postaje istinski i pravi kralj Europe».

Rukavački zvončari

Hrvatske karnevalske običaje prikazuje dramatičan film Michelea Trentinija, snimljen na prvu nedjelju iza Antonje, kada rukavački zvončari idu u pohod zvončice i time otvaraju zvončarsku sezonu.

Prema najstarijim zapisima iz 19. stoljeća, zvončari su se nekada nazivali »starici«. Njihova maska je bila zastrašujuća, groteskna najčešće s ljudskom oblicima, na koju su dodani rogovi, uši i čeljust te maske životinjskog oblika.

Iz istoga razdoblja potječe i stilizacija njihova kostima, koji je dijelom pastir-

Demon, Italija

ski (zvona, jareće krzno, bat), a dijelom mornarski (mornarska majica). Od 1918. godine u zapadnoj Kastavštini, dolazi do drastične promjene maski zvončara u dijelom karnevalsko-ceremonijalni šeršir okićen cvijećem, krabujonicu.

Ophodnici, opremljeni zvoncima i predvođeni nekom vrstom glasnika s bogato ukrašenim barjakom, snažno se zbijaju u spiralu koja prerasta u zgusnutu grud tuje, te se ona odmah potom raspršuju i počinje slaviti.

U sredini kruga nalazi se mladenka odjevena u bijelo (također muškarac), s kojom se izvode improvizirane nepodopštine s jasnim seksualnim konotacijama. Seljaci duboko vjeruju da je obred blagotvoran, da pročišćuje svijet i potiče prikupljanje energije za sretnu budućnost.

Selo Chelnik, blizu Jambola, u središtu velikih nizina u Trakiji, pak, održava tradiciju kukera, rasprostranjenu u cijeloj središnjoj i istočnoj Bugarskoj. U skladu s pravoslavnim karnevalom, ophod pokladnih skupina održava se dva tjedna kasnije nego u katoličkim krajevima.

Skupine maskiranih mladih ljudi, neprepoznatljivih zbog vrlo življivo izrađenih maski, u pratnji ponegdje uvelike oganj, od zore opsjedaju na prvi pogled zastrašujuć bradati i zakukuljeni zvončari, »naoružani« štapovima i drvenim sabljama, u pratnji »starice« (preobučenog muškarca) i nekolicine la-krdijaša.

Tako formirana povorka obilazi jednu po jednu kuću u selu i skuplja, u zamjenu za zvonjavu i čestitke,

novčane priloge ili vino, brašno, slatkiše i voće, što tovaru na magarca.

Krajem dana maskirana skupina koja je skupljala priloge okuplja se na središnjem proširenju u selu, gdje su ophodnici cijeli dan zabavljali prisutne, te otlešu niz kola.

Na kraju dana kukeri se okupljaju na trgu, gdje oblikuju veliki ritualni krug.

Unutar kruga održava se predstava svadbe, koju vodi lažni svećenik (mladenka je obično muškarac). Prvo se dijeli hrana među mladencima, slijedi ritualno oranje i sjtva, s plugom kojim upravlja sama mladenka. Simulira se porod (lutke ili žive mačke) i drži zdravica, koju izvikuje mladenka stojeći na naopako okrenutom plugu.

Rasplesani harlekini

Povijesni karneval u Valfloriani danas se održava na pokladnu subotu, a sastoji se od vrlo dugačkog ophoda čiji sudionici, skupljajući priloge, od zore do mraka obidu svih deset ili više sela u općini, od najviše Sicine sve do Casatte u najnižem dijelu doline.

Tri tipa likova slijede jedni druge u povorci. Prvi su maskirani barbi koji zvone zvoncima i viču, a seljaci im kratko uzvraćaju zapodijevajući živahne šale. Slijede, praćeni sviračima, rasplesani harlekini, li-ka skrivenoga iznad visoke kape, koji prate uznositi i tihi par mladenaca.

Na kraju su pajaci koji izvode šaljive pantomime, proste i smiješne. Niz od triju različitih scena ponavlja se istim redom u svakome od posjećivih sela, u kojima se dolazak maski danas pozdravlja vinom, fritulama i drugim jelima.

GOSTOVANJE Salzburški komorni solisti u Zagrebu

Mozartu za rođendan

Mirta ŠPOLJARIĆ

Sa sjećanjem na poznatoga violinista Sandora Vegha, njegov učenic Lavard Skou-Larsen, rođenjem Brazillac, a školovanjem Austrijanac (Beč i Salzburg), 1991. godine osnovao je gudački orkestar čija je namjera bila izvoditi djela za komorni orkestar, a svi glazbenici članovi trebali bi biti spremni u svakome trenutku isticati kao solisti. Skou-Larsen tražio je diljem Europe glazbenike koji bi udovoljili toj njegovoj zamisli, sve dok nije odabrao skupinu vrhunskih glazbenika gudača i oformio Salzburške komorne soliste.

Otac i sin Mozart

Ovaj ansambl, koji nas sastavom, makar manjim, i koncepcijom podsjeća na naše Zagrebačke soliste, gostovat će predstojećem nedjelje u Zagrebu u Koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskoga. A svirat će repertoar Wolfganga Amadeusa Mozarta, s malim pogledom i na njegova oca Leopolda. Jer kako najbolje povezuje Salzburg i glazbenu umjetnost ako ne upravo Mozartom.

Nije Mozartov opus jedini kojim se bave, iako su od 1992. do 1995. godi-

ne objavili dva kompaktna izdanja s njegovom glazbom, u vremenu kada im je umjetnički ravnatelj Boris Belkin. Već u prvoj godini postojanja održali su turneju po SAD-u i Kanadi. Godine 1993. obišli su Južnu Ameriku, svirali su do danas na brojnim festivalima i u brojnim gradovima.

Američka turneja

Početkom 2002. godine obišli su Njemačku s glumicom Sentom Berger u projektu »Osam godišnjih doba«, svirajući djela Antonija Vivaldija i Astora Piazzolle. Ponovno su se turnejama vraćali u Sjevernu i Južnu Ameriku, a prije dvije godine posebnim su se projektom pridružili velikoj 250. obljetnici Mozartova rođenja. Naime, priredili su sedamnaest koncerata u matičnom Salzburgu te više od stotinu nastupa u Njemačkoj, Francuskoj, Italiji, Turskoj, Belgiji, Švicarskoj i Španjolskoj.

Upravo uoči Mozartova rođendana, koji obilježavamo 27. siječnja, dva dana ranije Salzburški komorni solisti posjetit će zagrebačku publiku na toga genijalnoga majstora klasične glazbe.

Ansambli velika ugleda: salzburški komorni solisti